

Gyulai Líviusz

grafikus (Barót, Románia, 1937. december 2.)

Haris László felvétele

Születtem Baróton – az akkori Háromszék – ma Kovászna megyében, Erdélyországban 1937. december 2-án. A sors szeszélye (és egyben szerencsém) úgy hozta, hogy tegnap este jöttem vissza szűkebb hazámból barátaimmal (2006. december 3-án).

Megnyílt ugyanis egy kiállításom Sepsiszentgyörgyön s egy Baróton, szülőhelyemen. Tehát kettős ünnep volt nekem, s harmas is, mert Szentgyörgyön megnyílt a Magyarok Háza – büszkén lobogott homlokzatán a nemzeti színű zászlónk. Én korán (kilencévesen) kerültem Magyarországra, s csak igen kicsit láthattam abból a hihetetlen gazdag világból, amit Erdélynek hívnak! Most, sok-sok kedves rokon, barát segítségével apránként megismerhetem (tettem ezt most is), s nemcsak kultúráját, tájait, de a fantasztikus székely emberek (góbék) lelket melengető személyiségét is. Elmondhatom, el voltunk varázsolva s lélekben-testben (én magam újjászületve) jöttünk vissza Magyarországra. Mikes Kelemen, Kőrösi Csoma Sándor, Tamási Áron és sorolhatnám e

föld jeles szülötteit – felmentünk a Wass Albert által leírt Kommandóra – megcsodáltuk a ma is vad, romantikus tájat Kovásznán (13 almafa), s a Békás-szorosig bepásztáztuk, majd a szűkebb szülőföld következik (legközelebb): Kisbacon (Benedek Elek – „Elek apó” ház), Köpecz, Barót, Olasztelek, Vargyas stb. De mondom, ez legközelebb... Alig várom!

Szóval kilencéves koromban „repatriáltunk” Magyarországra, Sopronba, közvetlenül a háború után (1946-ban). Sopron le volt bombázva rendesen, de előkerültek a gótikus Sopron építészeti csodái, ha csak részletekben is, de a római emlékeket is feldobta a földfelszínre a bomba...

Nekünk, gyerekeknek gazdag játszótér – jómagamnak a kultúra, kultúrtörténet gazdag tárháza is... hiszen minden új volt itt, a történelmi háttér és borvidék – az akkor még élő polgári hagyományok, az otthonok gondolatokat ébresztő miliője, a gazdag könyvtár, múzeum... 1952-ben újabb stáció életemben – felvettek Budapesten a Képző és Iparművészeti Gimnáziumba. Sopronban a zenei és képzőművészeti hagyományok még éltek, ha kicsit már a háborús háttér miatt lankadtabban is – volt egy kiváló szabadiskola (rajziskola), ahol Ágoston Ernő tanított, kiválóan képzett festő és grafikus – ő vezetett első lépéseimen – hála neki. A gimnáziumban is megsegített az isten, Komjáthy Gyula bácsi személyében, aki kora egyik legjobb rézkarcosa volt, Szőnyi István, Patkó Károly, Tarjáni Jenő, Vargha Nándor, kiváló festők, grafikusok harcostársa. Aztán jött a Főiskola – itt is a grafika szak... 1956 – ekkor vettek fel, s máris volt halottunk, osztálytársunk, Bódis Tóni... Mi sikeresen elmenekültünk az Izabella utcai pincefalakat átütve, fegyvereinket befalazva. Tónin kívül Kovács Jóska, Csűrös Zoli, Kamondy Laci hősi halált haltak...

SZŐLŐHEGYEN

Hurcoltuk magunkkal 1956 emlékét majd 40 éven keresztül, megalázott, gerinctört idők voltak ezek. A haza elvesztette 18 éves fiatalemberek tömegeit, én is barátaim sokaságát...

Már a főiskolán (ismét az istenek segedelmével), de Nagy László, Kondor Béla és sokan mások is „bedolgoztak”, illusztrálhattam az akkori *Élet és Irodalom* című lapban, gyakorolhattam későbbi hivatásom. Megismerhettem a kortárs magyar irodalom akkori (és mai s jövőbeni is) legjelesebb íróit,

költőit. Barátságával tüntetett ki például Fejes Bandi, Ágh Pista, Buda Feri, Lázár Ervin – jeles kortársaim, s bocsásson meg, akit kihagytam...

E dicső koszorúban alkotni adott erőt, s adtunk erőt, egymáshoz bújva!

Hanem mára már oly sok a halottunk, a legértékesebbek mindig előbb mennek el, kétoldalt égetve a gyertyájukat.

Sok könyvet illusztráltam, talán egy-kettőt megemlítenék: Weöres Sándor: *Psziché*; Sterne: *Érzékeny utazások*; Villon és a többiek (Mészöly Dezső fordítása); Fazekas Mihály: *Lúdas Matyi*.

Kezdetől fogva rendszeres munkaadóm volt a Megvető Könyvkiadó (szerezett Sebestyén Lajos műszaki vezető és Beck Péter műszaki vezető láttak el sok szép feladattal).

Az Európa Kiadóra sem panaszkodhatok, szép könyvek készültek ott, s a Helikon Kiadóban is. Na meg a Móra Kiadó (nem utolsósorban sok-sok ifjúsági és gyerekkönyvüket volt szerencsém illusztrálni).

Az 1970-es években felkértek (Pannónia Filmstúdió), készítsék animációs filmet, illetve hogy szeretnék-e animációs filmet készíteni? Boldogan igent mondtam, s mindjárt Krúdy-filmet szerettem volna produkálni. El is készítettem az irodalmi forgatókönyvet, de aztán nem sikerült megvalósítani – hanem most, jelentem, dolgozom – dolgozunk kollégáimmal rajta (*De Ronch kapitány naplója*), és jövőre (2007) kész is lesz. Kisebb-nagyobb megszakításokkal azért létrejött két darab tv-s esti mese sorozatom (*Jómadarak*, *Tinti kalandjai*), sok rövidfilmem: *Jónás*, *Golyós mese*, *Szindbád*, *Az én kis városom*, *Gertrúd*, *a nevelőnő...*

Sok országban, városban volt kiállításom, itthon s külföldön. Imádok utazni a feleségemmel s barátaimmal. A mostani székelyföldi utazás kapcsán szívmengető ünneplésben részesítettek „góbé” rokonaim s barátaim. Mikor e sorokat írom, 69 éves lettem, de remélem, 70 éves koromban is hetvenkedhetek...

Egy utolsó hisz'leg

Marék Veronika

író, grafikus (Budapest, 1937. december 19.)

Sose hittem el, hogy megérem a kétezredik évet.

Távoli és hihetetlen volt a naptárban ez a szám, egy új világ, egy másik időszámítás, egy ismeretlen bolygó.

Meg sem gondoltam, hogy a kétezredik év a mi büszke és szörnyű huszadik századunkat „múlt századdá” alázza egyszer.

Hiszen 1937-ben kezdődött életem jórészt a huszadik században játszódott le, a 2000 utáni rész már csak megtisztelő ajándék...

Átélnem a technikai haladás szédítő teljesítményeit – mindig új meg új csodának örvendezve, s ma már magától értetődő természetességgel írom és küldöm leveleimet a számítógépen a Föld túlsó oldalára.

LACI ÉS AZ OROSZLÁN

Átélnem a második világháborút mint gyerek, s 1956 gyönyörű őszét mint 18 éves diák.

Irtózatosan sokat dolgoztam, de örömmel tettem, hiszen rajzoltam és írtam, világokat teremtettem a semmiből. Játszottam.

Most, ezekben a 2000 utáni ajándék években is játszom még, amíg lehet. Szinte szégyellem, hogy milyen sok tervet dédelgetek, bízva a holnapokban.

Szerető párom van, gyermekeket és unokákat is adott az Ég.

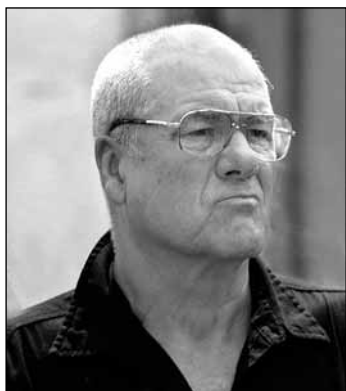
Remélem, kortársaimmal és velük együtt ünneplem majd a hetvenedik születésnapot.

Külön hálát kell adnom az Égnek azért, hogy 1956 óta békében élünk itt, Magyarországon, és ha várakozunk a megállóban, előbb-utóbb mindig megérkezik a villamos.

Marék Veronika

Andor Tamás

filmoperatőr (Budapest, 1937. december 20.)

Gyanútlanul, a viharfelhőkről mit sem sejtve születtem. Ajándékként fektettek a karácsonyfa alá, a krisztinavárosi, nap-hegyi családi házban, melynek mosókonyhából és fászincéből alakított óvóhelyére hét évvel később, ugyancsak karácsony éjjelén menekültünk.

Az ostromot túléltek, bombatölcsérek háromszögében épen maradván, és egyikük talajvizéből forraltunk iváshoz, főzéshez vizet. Az erkély korlátján apám beszózott lócombokat szárított drótra akasztva. Gyermekjátékaim széthagyott háborús maradványokból kerültek, minnek következtében háromszor robbantam fel, óriási szerencsével meg-

úszva kalandjaimat, és ezt is a gondviselés kegyének fogta fel a család, mely szorgalmasan látogatja a krisztinavárosi plébániatemplomot, ahonnan én most nagyon messze lakom.

Egy korai képen három idősebb testvérem szorongat pólyában, egy közülük már elbúcsúzott tőlem, némán, még érzem a keze szorítását, most vagyok éppen annyi idős, mint ő volt akkor.

Bölcs, bohém, színes életű apám, aki a semmiből háromszor-négyszer teremtett új egzisztenciát, Rákosi elvtársnak írt levélben felajánlotta 10 hold zsíros földből álló birtokát a nép javára. Ezúton megúsztuk a kuláklitát.

Megúsztuk a kitelepítést, én a kanyarót és a skarlátot, és ma sem tudom, hogyan, megúsztuk 56-ot is. Akkor érettségiztem és itt maradtam. Itt maradtunk. Fiam, itt is kell élni valakinek, mondta apám, és ma is ez lenne a véleménye.

Drága szüleim gondoskodása alól a színész pálya irányában gondoltam menekülni, de kísérleteim kudarcba fulladtak, és a vízvezeték-szerelő segéd, redőnyszerelő, színházi világosító, modellező iparműv. tanonc, aki voltam, egy szerelem cipőkalanának segítségével benne találta magát a Színház- és Film-művészeti Főiskola operatőr szakának hétmérföldes cipőjében. És ha már ott voltam, járni kellett benne. Diplomát kaptam 1965-ben.

Schiffer Pál barátommal kezdtem dokumentumfilmeket fényképezni. Vele, tőle tanultam figyelni a nehezebb sorsokra, felfedezni a sokaságban arcokat, arcok mögött embereket. És vele láttam meg sok mindent a nagyvilágból Japántól Skandináviáig, a Kanári-szigetektől Kuvaitig, Moszkvától Londonig.

Aztán Gazdag Gyulával, Kenyeres Gáborral játékfilmet forgattam, és Simó Sándor *Apám néhány boldog éve* című filmje után már évenként legalább egyet. Simó kitüntető barátsága helyezett el a szakma elitjének „palettáján”, ahonnan Bacsó Péter, Makk Károly, Mészáros Márta, Szász Péter és mások munkatársaként fejlődve lehettem termékeny Balázs Béla-díjas, Erdemes Művész.

Harmincéves, szép házasságban ültetek fát, faragok követ, verseket írok, és két felnőtt gyermeket, leányt és fiút szeretek, kétségbeesetten reménykedve a szebb jövőben.

Filmjeim, a teljesség igénye nélkül: Schiffer Pállal: *Fekete vonat; Pártfogolt;* Cséplő Gyuri (Operatőr díj, Locarno); Gazdag Gyulával: *Sípoló macskakő;* Simó Sándorral: *Apám néhány boldog éve; Viadukt; Isten veletek barátaim;* Makk Károllyal: *Egymásra nézve;* Mészáros Mártával: *Útközben;* Anna (Anyja és leánya); Sík Ferencsel: *Nem élhetek muzsikaszó nélkül;* Dobrai Györggyel: *Szerelmem első vérig; Szerelmem második vérig; Gólyamese; Négyezer száz;* Szász Péterrel: *Hogyan felejtsük el...;* Bacsó Péterrel: *Áramütés; Ki beszél itt...;* Te rongyos élet; *Sértés; Tegnapelőtt; Sztálin menyasszonya; Titánia-Titánia; Megint tanú; Balekok és banditák; Hány az óra, vekker úr?; Hamvadó cigarettavég; Lumniczer nővérek.*

Bánlaky Pál

szociológus (Székesfehérvár, 1937. december 30.)

Közeledvén a hetvenhez – bőven túl tehát már „az emberélet útjának felén” – egyre hangsúlyosabban kell feltennem magamnak időről időre az alapkérdést: *ki vagyok én?* Ami persze magában tartalmazza, megkerülhetetlenül, azt a kérdést is, hogy *ki voltam én?* Ki voltam abban a közel hetven évben, amit (eddig) megélnem adatott, mennyi

kitérőt, mennyi zsákutcát jártam be életem nem épp zavarmentes évtizedeiben, tudtam-e, s milyen áron, vissza-visszakeveredni az „egyenes út”-ra, jól gazdálkodtam-e talentumaimmal (már amennyi volt)? Magamnak is szembe kell néznem ezekkel a kérdésekkel, noha tudom jól: igazi választ, igazi ítéletet csak mások, engem s utamat kívülről vizsgálók hozhatnak; a magam porében bíró nem lehetek. (Ámbár e külső megítélés sem olyan biztonságos. Egyetértően bólintok,

amikor időnként kézbe veszem Déry Tibor életvallomását: *Ítélet nincs.*) Egy vázlatot, mégis...

Legerősebb gyerekkori élményeim a háborúról szólnak. (1944-ben voltam hétéves!) Székesfehérváron laktunk, hónapokig, a karácsonyt is ott töltve, óvóhelyen, majd '45. január első napjaiban gyalog indultunk anyámmal, két idősebb testvéremmel, „menekülvén”,

Veszprém felé. (Apám a Magyar Nemzeti Bank fiókfőnöke volt, mentünk Veszprémbe, az MNB ottani összkomfortos óvóhelyére.) Bombázások, harcok, rettegés, találkozás a halállal (keresztanyám-nagynéném ott, az óvóhelyen halt meg), találkozás a sebesüléssel (velemkorú pajtásomat tüdejében bombazsilánkkal hozták kórházba).

Legerősebb kora felnőttkori élményeim '56-ról szólnak. '56-ban végeztem a középiskolában, szeptembertől kis gyárban, röntgenműszerészként

dolgoztam. Elég sajátos nézőpontokból élve meg a történeéseket: polgári (felső középosztálybeli) család, ennek (nagyjából) megfelelő mentalitással, akkor éppen (elit) munkásközegben töltve mindennapjaim, közeli barátaim közül némelyek éppen elsőéves egyetemisták... Felszabadulásélmény, keveredve a fegyverzajfélelemmel (forrása lásd az előző bekezdést), újra találkozás az erőszakos halállal.

Egyetem, bölcsészkar, filozófia szak '57 őszétől. (Filozófia szak, minthogy 16-17 évesen Kantot, Schopenhauert olvastam; fogékony voltam a LÉT NAGY KÉRDÉSEI iránt.) Kaptam az egyetemen *akkori* marxizmust (például Sándor Páltól; aki ismeri e nevet, tudja, mire gondolok), noha *gondolkodni* is tanulhattam (például Heller Ágnestől, Mátrai Lászlótól, Márkus Györgytől). Furcsa keverék lett az agyban: egy többé-kevésbé elfogadott vulgarizált marxizmus, sok minden az *igazi* Marxból, egy kételkedésre hajlamos attitűd és feltétlen hit egy lehetséges jobb világban.

Aztán végzés után – egy év középiskolai tanárkodással magam mögött – jött hat év egy kisváros főiskoláján. Megélni azt a valamit, amit úgy is lehet nevezni, hogy provincializmus, ez azonban egyberetegződött a helyi hatalmat ténylegesen gyakorló pártapparátus alpári bunkóságával (tisztetet az igen kevés kivételnek). Ebből az élményből született *A vidékiség tünetei* szociográfiafélelem, amit *akkor* (1979-ben jelent meg) eléggé szépen olvastak is. (A Gyorsuló idő sorozatban jelent meg *Azon túl ott a tág világ* című, Varga Csabával közös kötetben.)

Közben szakmát váltottam: kitanultam a szociológiát. (Egy tíz hónapos, intenzív tanfolyamon, amelyet Huszár Tibor szervezett az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete égisze alatt, tanáraink voltak Kulcsár Kálmán,

Ferge Zsuzsa, Cseh-Szombathy László, Pataki Ferenc, Szelényi Iván – volt kitől tanulni...)

...És aztán: tanítottam és tanultam. (Közben, a tanítás mellett, kitérőkkel: '79-től közel tíz évig vezettem a Kulturális Minisztérium Vezetőképző és Továbbképző Intézetét – a szép nevű intézménynek köszönhettem alapfokú orosz nyelvvizsgámat: miután elmondtam munkahelyem nevét oroszul, a vizsgáztatónak nem volt több kérdése... –; aztán '91 és '94 között volt minisztériumi tisztviselői időszakom is.) Tanítottam, egyetemi-főiskolai hallgatók százainak (vagy ezreit mondjunk inkább? – egyszer összeszámoltam, eddig nagyjából három és fél, négyezer hallgatóval volt találkozásom) próbáltam megmutatni a szociológia érdekességét és hasznosságát (az utóbbiról nem mindig voltam magam sem meggyőződve...), és tanultam. Tanultam hallgatóimtól (rengeteget) és tanultam (kutatásaim során) a valóságtól, azoktól az emberektől, akik megtiszteltek azzal, hogy interjút készíthettem velük, és tanulok folyamatosan azoktól, akik közel állnak hozzám: feleségemtől, nagyobbik fiamtól, aki most negyvenéves, kisebbik fiamtól, aki most hat és fél éves. Mert, tudom, ahhoz, hogy taníthassak (teszem ma is, a Wesley János Lelkészképző Főiskolán szociálmunkás-képzésben), folyton tanulni kell.

Talán ez az egyetlen dolog, amit *biztosan* megtanultam az eltelt évtizedek alatt. S hogy ezzel mire mentem? Mit válaszolok nyitó kérdéseimre? Nagyjából békén vagyok magammal: nem sok, ami tölem telt, de ami telt, azt igyekeztem megtenni. Elég ez vagy kevés egy életút mérlegén? – nem az én dolgom eldönteni.

Bolygó